

Αγγελία & Θάνατος

"Κάτω απ' τ' αμάξια τα μονόνχα να μην ξεξέφουμε άτια, μόνο ας θρηνήσουμε τον Πάτροκλο, με αλόγατα κι αμάξια ζυγώνοντάς τον. Τι όσοι πεθάναν άλλη δε λάχαν χάρη. Και σύντας το πικρό το σύθρηνο θα' χουμε πια χορτάσει, τ' άτια θα λύσουμε, το δείπνο μας εδώ όλοι να γνοιαστούμε".
Είπε ο Αχιλλέας, και πρώτος κίνησε το θρήνο, κ' οι άλλοι ακλούθουν, και τ' άτια τρεις φορές κυκλόφεραν μπρος στο νεκρό με βόγγους κ' ήταν η Θέτη που συνδαύλιζε τον θρήνου τη λαχτάρα.
Η άμμο πλημμύριζε, πλημμύριζαν και των αντρών οι αρμάτες από τα δάκρυα...

Ιλιάδα, Ψ, 7-16 (μτφ. Καζαντζάκη - Κακριδή)

Τα αρχαία ελληνικά αγγεία είναι από τα τεχνουργήματα που σχετίστηκαν περισσότερο απ' όλα με τον θάνατο και τις τελετουργίες του. Από την πρόθεση (έκθεση του νεκρού) μέχρι το μοιρολόι, από την εκφορά (πομπή προς τον τάφο) έως την ταφή, η κεραμική (ταπεινή και μνημειακή) διαδραμάτισε πάντα έναν σημαίνοντα ρόλο. Η κτερισματική χρήση των αγγείων, δηλαδή το έθιμο να θάβονται μαζί με τον νεκρό στον τάφο του, η χρήση τους ως τεφροδόχοι, σε περιπτώσεις καύσης, ή ως αγγεία προσφορών, αλλά κυρίως ως δηλωτικά της θέσης του τάφου, ως επιτύμβια σήματα (κατά τη Γεωμετρική Εποχή), διακοσμημένα με σκηνές ταφής, εξηγούν γιατί ένα πολύ μεγάλο μέρος της κεραμικής παραγωγής σχετιζόταν με τα έθιμα ταφής. Ετσι, δεν είναι παράδοξη η γειτνίαση στην Αθήνα της συνοικίας των κεραμέων με το κυριότερο νεκροταφείο της πόλης, τον Κεραμεικό, έξω από τα τείχη του Διπύλου. Περισσότερο χαρακτηριστική, όμως, είναι η διακόσμηση της επιφάνειας των αγγείων, είτε ως σήματα είτε ως κτερίσματα, με ζωγραφικές συνθέσεις θλίψης και απο-

Αττικός κρατήρας (990) με παράσταση νεκρικού θρήνου. Ωριμη γεωμετρική τέχνη (μέσα 8ου αιώνα π.Χ.) (γραμμικό σχέδιο).

χωρισμού του νεκρού. Η ατιμόσφαιρα, πάντοτε έντονα συναισθηματικά φορτισμένη εξαιτίας του χαμού του αγαπημένου προσώπου, άλλοτε αναδίδει μια επική πνοή, όπως στα αριστουργηματικά πελώρια αγγεία (αμφορείς και κρατήρες) της ώριμης γεωμετρικής τέχνης (750-700 π.Χ.) και άλλοτε μια ιδιαίτερα ζοφερή έκφραση για τη ματαιότητα της ζωής, όπως απαράμιλλα αποδόθηκε από το πινέλο του αγγειογράφου σε εκείνες τις σκυθρωπές και σιωπηλές φιγούρες των νεκρών που προβάλλουν στο λευκό βάθος των ταφικών αγγείων της Κλασικής Εποχής (480-300 π.Χ.). Μπορεί τα μακρόλαιμα άλογα, οι πολεμιστές και οι μοιρολογήτρες των γεωμετρικών χρόνων να αντικαταστάθηκαν με τις μυθολογικές σκηνές της Κλασικής Εποχής, όπου ο νεκρός, σε μια άλλη διάσταση, συναντάται με τον ψυχοπομπό Ερμή ή με τον ίδιο τον Χάροντα, ωστόσο η μύχια και πανάρχαια ανάγκη του ανθρώπου να εκφράσει τη θλίψη του ή την αγωνία του απέναντι στο αναπόφευκτο παρέμεινε και βρήκε την έκφρασή της στην αγγειογραφία κατά τρόπο μοναδικό και ανυπέρβλητο.

Δημήτριος Ν. Γαρουφαλής
Αρχαιολόγος
Δ/ντής Σύνταξης